

BALTİK KAPLANININ ÖNLENEMEZ YÜKSELİŞİ

28.06.2019

Hürriyet (23 Haziran 2019)

İnsan hayatında kaç kere bir ülkenin kurucu babalarından biriyle tanışma fırsatı yakalar ki? Özellikle de bugün bildiğimiz ulus devletlerin önemli bölümü geçen yüzyılda şekillenmişken... Toomas Hendrik Ilves, Estonyanın 1991de Sovyetler Birliğinden ayrılışı sonrası görev yapan dördüncü cumhurbaşkanı ama ilk günden itibaren ülkenin yeni rotasını belirleyen isimlerden. Bugün Estonya inovasyon konusunda dünya lideriyse, onun sayesinde. Ilves ile Türkiye İnovasyon Haftası için geldiği İstanbulda buluştuk. Bu küçük ve fakir Baltık ülkesinin 28 yılda nasıl müreffeh bir özgürlükler diyarına dönüştüğünü anlattı.

Estonyanın tarihi, işgaller tarihi... Ekonomisi o zamanlar tarıma dayalı olan ülke, bağımsızlığını 1918de kazandı ancak bu çok kısa sürdü. II. Dünya Savaşı patlak verince önce 1940ta Sovyetler işgal etti. Bir yıl sonraysa Nazi Almanyası... 1944te Sovyetler Estonyayı geri aldı ve ülke 50 yıla yakın Sovyetler Birliği cumhuriyetlerinden biri olarak kaldı.

1991de bağımsızlığını geri kazandığında kişi başına düşen milli gelir 100 dolardı. Sovyetlerden ayrıldıktan sonra ekonomisini o kadar hızlı ayağa kaldırdı ki Baltık Kaplanı olarak anılmaya başladı. 2011de Euro bölgesine giren ilk eski Sovyet cumhuriyetiydi.

Her gün haber bültenlerinde adı geçen, gündem olan, üzerine konuşulan bir ülke değil Estonya. Hatta belki dünya haritasındaki yeri sorulduğunda pek çok kişi tereddütsüz göstermekte zorluk çekecektir.

Yüzölçümü Türkiye'nin yaklaşık 17de 1i, nüfusuysa 80de 1i. 1 milyon 323 bin kişi yaşıyor ülkede. Buna karşılık Avrupa Birliğinin ekonomisi en hızlı büyüyen üyesi. İnsani Gelişim Endeksinin üst sıralarında. 2012de basın özgürlüğü konusunda dünya üçüncüsüydü. Eğitim ücretsiz. OECD ülkeleri arasında en uzun ücretli doğum izni veren ülke. İnovasyonda dünya lideri. 2005te seçimleri internet üzerinden yapan ilk ülke oldu. 2018de kişi başına düşen gayri safi milli hasıla 22 bin 989 dolardı. Ülkede beyin göçü de tersine döndü. Bir zamanlar Almanyaya, ABDye gidenler de geri dönüyor.

Toomas Hendrik Ilves, 2006-2016 arasında Estonyanın 4. cumhurbaşkanıydı.

İlerlemenin nedeni çaresizlik

Estonya bağımsızlığını kazanalı henüz 28 yıl oldu, bu kadar uzun yolu bu kadar kısa sürede almayı nasıl başardınız diye soruyorum Ilvese. Cevaplamaya bir düzeltme yaparak başlıyor: Bağımsızlığımızı geri kazanalı demek lazım. Bu çok önemli. Estonya 50 yıl Sovyetler Birliğinin işgali

altındaydı.

Ilvese göre hızlı ilerlemenin en önemli nedeni çaresizlik: 50 yıllık işgalden kurtulmuşsunuz. Herkes yola nasıl devam edilmesi gerektiğiyle ilgili fikirler ortaya atıyor. Kimi Sovyet modelini sürdürüelim, kimi Singapur modelini benimseyelim diyor. Bense bilgi teknolojilerinin geleceği şekillendireceğini düşünüyordum. Hemen her konuda herkesin gerisindeydik. Sovyetler döneminde ülkede ne otoyol ağı, ne telefon ağı, hiçbir şey kurulmamıştı. Yakalamak istediklerimizin gerisinde kalacaktık hep. Herkesle eşit olduğumuz tek bir şey vardı: İnternet. Tüm dünya yeni yeni öğreniyordu. İlk web tarayıcısı Mosaic, 1992nin sonlarında ortaya çıkmıştı. Kimse bizden daha iyi değildi. Hükümete gittim ve Bana güvenin, bunu yapalım dedim.

15 yaşında kodlama öğrendi

Annesiyle babası, Sovyet işgali sonrası Estonyayı terk eden Ilves, Stockholmde doğdu. Kodlamayı 15 yaşında öğrendi. Sosyal bilimler üzerine uzmanlaşmış olsa da hayatı boyunca işine yaradı bu bilgi. 1990ların başında okulların hızla dijitalleştirilmesi fikrini ortaya atmasının sebebi de buydu. Dışişleri bakanlığı görevine getirildiği 1996da işe koyuldu. 1998de ülkedeki tüm okullar internete bağlanmış ve bilgisayarla donatılmıştı. Yaşlılara da bilgisayar ve internet kullanmayı öğrettiler. Bankalar hükümete inandı ve gerekli finansmanı sağladı. 90ların sonunda artık ülkenin yönünün bu olduğuna tamamen karar vermişlerdi.

Bu yoldan gideceksek, dijital kimlik gibi bazı temel meseleleri halletmemiz gerekiyordu ki bugün ABD, Almanya gibi ülkeler bile hâlâ çözmüş değil. Güçlü ve güvenli bir dijital kimlik, teknolojik inovasyonun olmazsa olmazı. Herkesin dijital bir kimliği olmalı. Kullanmak zorunda değilsin ama bulunmalı. Tercihe bağlı olduğunda insanların ancak yüzde 20si alır. Böyle olunca da hükümet veya özel sektör dijital hizmetlere yatırım yapmaz. Yüzde 20 için değmez diye düşünür diyerek dijitalleşmenin şifrelerini veriyor Ilves.

AB daha iki yıl önce dijital imza yasası çıkardı. Estonya ise 2001den bu yana internet üzerinden yapılabilen hizmetlerin sayısını sürekli artırıyor. Ülkede internette yapılamayan, bizzat başvurmanız gereken üç işlem kalmış sadece: Evlenmek, boşanmak ve gayrimenkul satın almak.

Burası, bilginin el üstünde tutulduğu bir ülke. Bu sayede beyin göçünü tersine çevirmeyi başarmışlar: Giden beyinlerin geri dönmesi isteniyorsa, onlar için uygun ortam yaratılmalı diyor Ilves. Bilginin özgür dolaşımından bahsederken konu Wikipedianın Türkiyede yasaklı olmasına da geliyor: İnsanların bilgiye ulaşmasını engellersen kendini ayağından vurmuş olursun...

Estonya, Sovyetler Birliğinden bağımsızlığını 1991de geri aldı ve hızla yükselişe geçti

Şu anda dünyada pek çok şey hâlâ kâğıt merkezli, fiziki olarak yapılıyor. Yani kâğıdın hüküm sürdüğü zamanlardaki gibi. Banka hesabı açmak isterseniz sadece kendi ülkenizde yapabilirsiniz çünkü sadece kendi devletiniz sizin kim olduğunuzu doğrular. Ama bugün bunun ötesine geçebilmeliyiz. 1 Aralık 2014te başlattığımız e-vatandaşlık programı, insanları buldukları coğrafyadan azat etti. Türkiyeden 2 bin, küresel olarak 50 bin dijital vatandaşımız var. Bu size AB üyesi bir ülkede şirket kurma imkânı tanıyor. e-vatandaşlık programı sayesinde Avrupaya, ABDye taşınmaya, orada iş kurmaya gerek yok. Dijital olarak taşınabilir, şirket kurabilirsiniz.

Herkes Silikon Vadisinin havalı olduğunu düşünüyor ama...

Son iki yıldır Silikon Vadisinin ortasında Palo Altoda yaşayan Ilves, Facebook, Tesla, Apple, Google gibi teknoloji devlerinin merkez ofisleriyle çevrili. Ama ülkede en küçük resmi iş için bile bir ofise gidip sıraya girerek saatlerce beklemem gerekiyor. Tıpkı 50 yıl önce olduğu gibi. ABDde dijital hizmetler güvenli değil. Herkes Silikon Vadisinin çok havalı olduğunu düşünüyor. Ama orada yaşadığınızda dijital pek bir şey yapamıyorsunuz diyor: Dijitalleşmenin pek çok faydası var. Coğrafyanın, sınırların bir önemi kalmıyor. Bürokrasiyi ortadan kaldırılıyorsunuz çünkü sistem paralel işliyor. İşleri halletmek, hızlandırmak için ödenen rüşvet ortadan kalkıyor, vergi toplamak kolaylaşıyor. Yaşlılar reçete için tekrar tekrar doktora gitmek zorunda kalmıyor. Her şey sistemde tanımlı.

Baltık kaplanı, Rusya ve Letonyaya karadan, Finlandiyaya denizden komşu.

Hiçbir sistem yüzde 100 güvenli değildir

Seçimleri dijital ortamda yapabilmek için elbette çok güvenli bir sistem kurmanız gerekiyor. Hacklerin yüzde 80i, sadece bir mail adresi ve tek şifreyle girilen sistemlerde oluyor. Estonyada 2001den beri iki faktörlü doğrulama sistemi kullanıyoruz. ABD Savunma Bakanlığı bile bu sisteme ancak 2013te geçti. ABD Kongresi çalışanlarına verilen kimliğin üzerinde çip yerine bir çıkartma var. İtalyan Dışişleri Bakanlığı, Alman Parlamentosu, Dünya Anti-Doping Ajansı hep hacklendi. Hiçbir sistem yüzde 100 güvenli değildir. Ama riski en aza indirmek kağıda dayalı sistemde değil, dijital sistemde mümkün. Yüzde 100 güvenlik için fişleri çekip telefon kullanmayı bırakmamız lazım.

Kaynak/Source: